

Cezar PRICOP

Experiența este temeiul cunoașterii, iar cunoașterea stabilește ierarhia experienței, dar cunoașterea mai este și modul de a desprinde subiectul de obiect, respectiv de a asigura ființa împotriva supremului sacrificiu de sine – „Este și straniul pact faustic ce se regăsește în opera lui Eliade: să nu fi niciodată îmbarcat complet în ceva” – O spune **I.P. Culianu (1)**. Are perfectă dreptate. Eliade nu s-a îmbarcat niciodată în totalitate, în ceva, nici măcar personajele din cărțile sale. Dar de ce oare ar însemna asta un „pact faustic”, pentru că pactul cu Faust îți deschide orizonturi nelimitate de cunoaștere, și asta în schimbul sufletului, dar în acest caz ar cam lipsi ezitarea – dimpotrivă! Eliade a ezitat însă în cunoaștere, exact ca și în viață, le fel ca multe din personajele sale, prinse între două lumi.

Conform aceleiași judecăți, Satana nu stă confortabil în lucrurile exprimate clar, subliniez: nu stă! Acest lucru se află reprezentat foarte bine în teologia răsăriteană, unde toți teologii și duhovnicii vorbesc satanizându-i pe „căldiceii”, pe cei care sunt: „nici așa, nici așa”; aceștia sunt duplicitarii și sunt chiar mai demni de dispreț decât atei; în ortodoxia românească diavolul e contabil (2), iar conform unei judecăți mult mai adânci, țărănești, cel care nu își câștigă pâinea prin sudoarea frunții „il are pe dracul în el”. Pe când, în cultura apuseană, care nu este atât de ruptă de spiritul religios catolic, dedublarea e semnul sub care intră în istorie omul modern, sfâșierea interioară e acceptată ca un proces de inițiere, intelectualii, cărora lumea le este deschisă prin minte și nu prin burți, au o mai mare trecere. În concluzie Dumnezeu stă foarte confortabil în diferențe și concidențe, nu în similaritățile și ambiguitățile dintre oameni.

E ceea ce **Mircea Eliade** vede în celebrul concept, *coincidentia oppositorum* – coincidența contrariilor –, al lui Nicolaus Cusanus (născut în Cusa, germană: Kues, 1401-1464, preot al Romei, prieten al Papei Pius al II-lea, filosof și teolog al Bisericii Apusene, precursorul lui Copernicus și Einstein); e ceea ce se află înscris ermetic în conceptul americanesc al corectitudinii politice pe care Patapievici îl înțelege a fi, „un decret de comportare socială, pe care o minoritate *luminată* îl impune unei majorități *înapoiate*” (subl. în text) (3). Fac efortul de a înțelege semantica deosebit de subtilă și îmi însușesc apoi nuanța pe care autorul a dat-o prin italice și văd cum tocmai în această nuanță, interpretată diferit, stă toată tărășenia: majoritatea, pe care minoritatea o crede înapoiată, acordă acesteia drepturi în plus, drepturi ce rămân utopice, din moment ce nu se știe cu claritate cine se simte și cine este cu adevărat înapoiat. Dacă acceptăm angoasa „omul recent”, trebuie să acceptăm că există și un Dumnezeu *recent*, pentru că, „Dumnezeu în care spui că nu crezi crede El în tine” (N. Steinhardt), iar atunci e normal să acorzi drepturi în plus celor care se manifestă utopic.

Dar oamenii uită repede: unul dintre marii duhovnici ai poporului român, un *duhovnic recent*, e vorba de Dumitru Stăniloae, scria în anul 1949, ca proaspăt profesor în teologie, făcând apologetica „Patriarhului Serghie al Moscovei ca teolog”, într-un articol mai mult sau mai puțin comandat, încercând să identifice diferențele dintre catolici și ortodocși, că, „Teologia catolică e una de expunere și *analiză rațională* a formulelor primite exterior de la magistrul bisericesc” (subl. nstr.); „Că pentru

creștini nu există fenomene întâmplătoare” (4), încercând să spună că Dumnezeu nu stă în rațiunea umană, de aceea iraționalul colaborării cu Comuniștii e tot, sau un alt fel de corectitudine politică. Exact. Numai că, așa cum am spus, acest tip de Dumnezeu stă în similarități și ambiguități și nu în diferențe și coincidențe, ca la apuseni – aici e o mare diferență, pentru că diferența face imanenta, iar în similaritate se joacă Satana, exemplificat, la noi, prin lipsa smereniei, orgoliul, egoismul ș.a.m.d. (modestia e altceva decât smerenia, orgoliul decât mândria, egoismul decât individualismul...).

Pentru ce toată această acoladă? Pentru a arăta că, în numele acestui mod de a fi în lume, dar înțeles de fiecare în feluri diferite, Eliade, la fel ca părintele Stăniloae, a colaborat, și cu legionarii, și cu comuniștii, în egală măsură, în numele unui singur principiu: schimbare prin asumare.

Iată ce fatalitate: Culianu a început să-l judece pe Eliade, de la un moment dat încoace, ori chiar în paralel, cu o judecată prin care îl numea „mistagog”, situându-se de partea teoriei ortodoxe a asumării, și tocmai această teorie i-a grăbit moartea – o să se descopere asta!

Mai departe; Așa că se întrebă Culianu, la rândul lui ezitant: „Cărei intenții îi corespunde jurnalul?” și „de ce scrie el oare acest jurnal, din care o mare parte a apărut în revistele exilului românesc?”. Ca să ajungă la a aminti experiențele onirice pe care Eliade le relatează, „setea de autenticitate”, manifestările unui „om transparent”, imperioasa nevoie de a fi actual, „neostoita-i căutare a experienței”, o creație „idealistă” mai curând decât una ideală. Pe undeva, existențialismul lui Eliade, la fel ca într-o școală din India, ar încerca să spună că: „totul este creație mintală și trebuie să ne miefim de ceea ce numai intelectul produce.” Și ajunge Culianu la concluzia că Eliade își publică jurnalul (memoriile) ca un fel de „restabilire” prin „recapitulare” a întregului într-o perspectivă diferită (5). Așa este!

Dar iată acuma: Într-o iarnă a anului 1955 (21.02.) Eliade se trezește din somn de un „miros sinistru, de cadavru”. De mai mult timp avea el sub braț un neg care acuma se infectase și puroia. În acea noapte nu a mai putut să doarmă decât către dimineață și numai după ce i s-a părut că a înțeles semnificația spirituală a cadavruului: „...că nu suntem numai *trecători*, ci suntem și în descompunere, și că trebuie să *acceptăm* și acest cadavru care e carnea noastră, că trebuie să ne reconciliem *cu ideea că suntem și asta*” (subl. în text) (6). Dacă această acceptare, sau „revelație onirică”, despre care scrie Culianu, s-a produs într-o stare de maximă luciditate, accentuată de liniștea nopții, și nu printr-un „vis cu ochii deschiși” (7), așa cum notează Culianu, nu mai are importanță. Ar fi putut totuși ca Eliade să fie într-o stare de somnolență, deci o stare de semi-luciditate. Altceva este important: că nu i-a atras atenția altfel decât așa, adică lapidar și economicos, așa cum evocă și celălalt vis, acela în care Eliade, în sicriu, plutește spre România, și asta nu dintr-o economie de spațiu tipografic, fiindcă textul nu a apărut în articol, a rămas inedit.

Poate că este vorba de o teamă de a nu exalta, ori că nevoia de autenticitate, de firesc, s-a vrut a fi păstrată doar la nivel semantic, frazeologic, în textele în care Eliade scrie despre trăiri personale, astfel încât, lecturând, se trece ușor peste anumite semnificații. Fraza în care apar cuvinte ca „neg” și

Coincidența contrariilor

„miros sinistru, de cadavru” ne cam confiscă imaginația, estompând un mesaj mai subtil. Marele savant s-a trezit într-o noapte cu un miros de cadavru în putrefacție ce venea de la corpul lui – iată ce imagine „sugestivă”! Nu este decât un înveliș semantic derutant. Desigur că este oportun să arăți – așa cum a făcut-o Culianu – că Eliade a urmărit „valoarea psihică efectivă a scenariilor morții și învierii inițiatice”, că i se „dezvăluia o posibilitate a morții pe care n-o întrevăzuse niciodată” (8). Dar să experimentăm și o altfel de interpretare: nu o viziune a morții prin contemplarea propriului cadavru, ci una printr-o asumare a degradabilului din om, din noi, din propriul corp, pentru că ambele variante fac parte dintr-o tehnică a salvării sufletului, ori ca o inițiere cu titlu de omologare a saltului în transcendent.

Eliade aduce ceva nou în filozofie, un termen care face parte dintr-o dialectică a salvării la timpul prezent și nu a acumulării pentru o salvare ulterioară, așa cum apare ea în ortodoxia românească. Cu alte cuvinte, Eliade vorbește despre „Asumare”: „Că nu suntem numai trecători, ci suntem și în descompunere și că trebuie să acceptăm acest cadavru care e carnea noastră, că trebuie să ne reconciliem cu ideea că suntem și asta”. (9) Așa că o asumare a cadavruului, a putrefacției, a oribilului, a degradantului, a tot ceea ce purtăm rău în noi, nu numai d.p.d.v. olfactiv, sau estetic, ci și social-degradant, uman-degradant, cum ar fi invidia, ura, limitarea libertăților, de ce nu și agresivitatea statală, opresiunea ideologică, sunt toate ale noastre, fac parte din noi, acum, aici, cât suntem în viață și singura tehnică de salvare într-un timp similar, nu este decât: „Asumarea” (prima „calitate” a lui Iisus este asumarea nașterii plus ca om supus păcatului). Dar să nu cădem într-o capcană: nu asumăm părțile degradante doar pentru a le umaniza, ci pentru a-l scoate pe Satan din priză, pentru a-l face inutilizabil, dar nu pentru a-i neglija existența. E un tip de asumare creștină, dar foarte puțin ortodox...

Eroul Ștefan Viziru din *Noaptea de sănzâiene*, romanul cel mai reprezentativ al lui Eliade, spune că, „a fi în lume este singura posibilitate de a redobândi acces la planul sacralului” (10). Iar Culianu susține că fraza a fost transferată din mentalul lui Mircea Eliade. Așa este. Apoi ne face a înțelege că pentru Mircea Eliade „a fi în lume” este o experiență chinuitoare, iar modalitățile de ieșire, de evadare prin sinucidere, sau prin „deportare existențialistă”, printr-o „artă a fugii”, nu ar face decât să ia șansa ființei de a se reintegra în ceea ce în mod ontologic tânjește să o facă. De fapt Ștefan Viziru este deja în lume și numai prin asumarea existenței sale, prin excluderea totală a altor modalități de a ieși, incluzând aici și sinuciderea; numai printr-o asumare necondiționată, printr-o respingere a oricăror dualisme ontologice și existențiale extreme ar putea Ștefan Viziru să iasă din „teroarea istoriei”. În textele lui Eliade, nicăieri nu se află expusă posibilitatea ca sinuciderea să fie un mod de a suprima „ordalia istoriei”. Singura alternativă rămâne „asumarea”.

Aceeași valoare, dar opusă, o dă **Cioran**, teoretizând despre sinucidere. De aceea Eliade rămâne, orice s-ar face, profund creștin. Dar cât de creștin este poporul român? Acest popor care vede în moartea violentă, în moartea ritualică, forțe profund creatoare, așa cum reiese clar din *Balada meșterului Manole* și din *Miorița*.

(continuare în pagina 7)